

gények és kivetettek iránt tanúsítandó szolidaritás, amelyre pedig napjainkban is nagy szükség volna. Farizeusok vagyunk, nem tudunk a példabeszédben szereplővel azonosulni, aki ellátja a sebesültet, és pénzt is ad, hogy gondját viseljük.

Korunk egy másik súlyos betegségével foglalkozik a *Staccato, avagy egy magyar apa stációi*, amely igazolja az általam nem sokra becsült Majakovszkij tételét, aki egyik versét azzal a kijelentéssel indította: „A hivatalokra vicsorgok, mint az ordas.” A közembernek gyakran támad hasonló érzése: ráadásul a történelem napjaink egyik súlyos társadalmi betegsége, a rossz közérzetet, olykor haragot és ellenérzést keltő bürokrácia mechanizmusa tárul fel. A családjáért sokat gürcölő, olykor italozó férfit szó nélkül hagyja el a felesége, és magával viszi gyermeküket. A férfi lázas telefonbeszélgetéseket kezdeményez, látni akarná a lányát, de minden hiába. A gyámhatósághoz fordul. Még csoda, hogy eléri az ügyintézőt és nem gabalyodik bele a gépi hangok kínlatába. Általában lány, behízelgő hangok intenek türelemre, majd következik a csüggesztő végkifejlet: „Jelenleg minden munkatársunk foglalt, kérjük, ismétlje meg hívását”, vagy tömören: „A várakozási idő tíz perc”. És a hívó megismeri az elidegenítés „stációit”, melyet a fiatalok tömören így fogalmaznak meg: „lekoptatják”. Hiszen a gyámhatóság kezéből kikerül a döntés joga: magasabb fórum, a bíróság ítélkezik majd. Ismerős történet: döntés helyett apróbb-nagyobb ügyek „áthelyezése”, időhúzás, a döntések elodázása. Ez a hétköznapjainkat megmérgező kiszolgáltatottság áthatja azokat a tárcákat is, amelyek az egyetemista fiatalember éveiről szólnak, s ezeket olvasván olykor csüggedten gondolhatunk arra, hogy ma még nem egyforma helyen üldögélünk a jog asztalánál. A *Staccato* ügyintézőjének szavaival vigasztalhatjuk magunkat: „talán”, „majd egyszer...” Csak az a hiba, hogy akik változtathatnának, nem akarják felismerni annak magyarázatát, miért pesszimisták a magyarok. Pedig minden esélye megvolna, hogy „a jól kezdődött nap” jól is végződjék. (Mindkét könyvet a Hungarovox adta ki, Pereszlényi Helga szépen tervezett borítójával.)

RÓNAY LÁSZLÓ

TAMÁSI ÁRON: BÖLCSŐ A HEGYEK KÖZÖTT

Egy irodalmi mű újrakiadása mindig kettős ünnep: megújulás és megőrzés egy időben. Ahogy a székelyek „életnek nevezik az udvart” (*Bölcső és bagoly*), hiszen szerény, de annál keményebb munkájuk nyomán minden esztendőben megújulva ez őrzi magát az életet, úgy Tamási

Áron nemrég napvilágot látott, megújult könyve is „élet”: éltető szavak őrzője, udvara.

A *Bölcső a hegyek között* külső formájában az Erdélyi Szépművés Céh képző- és iparművészi műgonddal tervezett, Kós Károly-i igényességgel készült köteteit idézi. A könyv tartalmazza egyrészt az író gyökereit és farkaslaki gyermekkorát bemutató „regényes életrajz”-át, a *Bölcső és bagoly* 1953-ban megjelent első változatát, másrészt a *Bölcső a hegyek között* című költői elbeszélést, melyben az író versbe szedve(!) vall a gyermekkor éveiről: „drága gyöngyei[ről] a harmatoknak”, mikor „széplassin, mint a hó, / mely tavasz jöttén egybeolvad a földdel, / ugyi pázrott bennem is álom és való”. E verses epikai műről korábban jószelivel még a Tamási életművét jól ismerő szakemberek sem tudtak, ahogy mindezidáig ismeretlenek voltak a mostani kötetben napvilágot látott, irodalomtörténeti jelentőségű dokumentumok is.

Az apai ágon farkaslaki származású Tamási-kutató, Sipos Lajos gondos bevezetése feltárja a *Bölcső és bagoly* megjelentetésének nehéz körülményeit: e nehézségeket megismervén megújult megbecsüléssel léphet az olvasó a „szó-bozót”-jairól oly rég ismerős „regényes életrajz” világába. Élet és irodalom, lelki történetek és filológiai kutatások szálai alkotnak közös szöveg-szöttest e most megjelent kötetben. Tamási Áron harmadik felesége, Basilides Aliz visszaemlékezéseit felhasználva a kötet bevezető szavai belülről látattják azt az időszakot, melyben az író és későbbi fiatal hitvese megismerték egymást (idézik Tamási Áron menyasszonyának készített jegyajándékát, az író verses(!) vallomását arról, ahogy élete kertjében „tél közepén, egy zöld ág / Boldogan virágba borult” [*Eljegyzés*]), és amelyben barátaik támogató szeretete mellett is virrasztó munkával, mindennapi szűkölködések között fáradoztak a *Bölcső és bagoly* megjelentetésén — évekig hiába. (Abban az időszakban, mikor a regény megjelentetése reménytelennek tűnt, a régi magból új életet hozva született meg a „betűk szántóföldjein” a *Bölcső és bagoly* cselekményvázara épülő költői elbeszélés, a *Bölcső a hegyek között*, melyet eddig csupán néhány lappangó kézirat őrzött.)

Az 1948 végén már betördelt, de a megjelenésre engedélyt végül csak 1953-ban kapott *Bölcső és bagoly* kiadása kálváriájának utolsó stációját rögzíti az a Tamási Áron „*Bölcső és bagoly*” című regényének előzetes megvitatásáról szóló *Jegyzőkönyv*, mely nem csupán egy korszak irodalompolitikai követelményeivel vívott szellemi, lelkiismereti küzdelem, egyfajta egzisztenciális kötélánc dokumentuma, hanem Illyés Gyula, Keszi Imre vagy Király István lejegyzett szavaival gazdagítja is a regény recepciótörténetét. „Tamási Áronról lévén szó, fölösleges beszélni a mű nyelvi szépségeiről.

Ez a szép nyelv azonban nem a mondanivaló hiányát fedezi, hanem nagyon is a mű lényegéhez tartozó (...). Egységes és teljesen egyöntetű, úgy szólván tagolhatatlan tömbbé teszi a művet...” (Keszti Imre); „...valóban vannak benne jelenetek, ahol a költészet próza. Ahogy Mikszáth tud írni az ő palócáiról, úgy ír Tamási az ő székelyeiről; olyan nagy szeretettel írnak róluk, hogy szinte muzsikává változik...” (Király István). A most megjelent *Bölcső a hegyek között* fontos melléklete a *Bölcső és bagoly* elé (több mint hatvan évvel ezelőtt) írt Előszó is: „Székely faluból származom. (...) Amíg ott éltem azonban, addig nemcsak szegénységben éltem, hanem a természet színeinek (...) játékában is. Az eleven mesék és balladák világában. A szegénység és a mesevilág alakította ki bennem azt a világnézetet, amelyen lényegében sem az iskolák, sem az irodalmi befolyások nem tudtak változtatni...”

És mert „a megsegítő tudomány tarka mezőinél” az olvasó számára is vonzóbb lehet a „kicsi udvar”, a „bagoly” jelképezte tudásnál ősbibb, mélyebb erő a ringó „bölcső”, talán az irodalomtörténeti dokumentumoknál is nagyobb öröm, hogy e kötetben a *Bölcső és bagolyt* most (újra) kezünkbe vehetjük. Hiszen valamiképp mindnyájan „célhoz nem jutó vándorok” vagyunk, kik visszavágyódunk gyermekkorunkba: bárhol is nőtünk fel, szívünkben él egy „Farkaslaka”, „melyet a térképen hiába keresnél”, s ahol „olyan szép és békességes volt minden, hogy az embert örömben fűrésztötte”.

A „székely”, azaz „a régi törökös »sziköl« (...) azt jelentette, hogy valaki örködik egy olyan helyen, ahol valaminek vége van, tehát határ van. Örködik a végeken. (...) S ahol örködik, oda is tartozik, ahhoz a vidékhez” (*Bölcső és bagoly*). E most megjelent könyv is „szikölködik”: örködik az irodalmi feledés és emlékezés határán. Az emlékezésen innen lévő világot óvja, hogy ami egyszer szóból életté született, az el ne vesszék. Irodalomtörténeti dokumentumokból készít új védőpalánkot régi szavak udvara, élete köré. (*Helikon Kiadó, Budapest, 2014*)

TOMPA ZSÓFIA

BABICZKY TIBOR: MAGAS TENGER

Babiczyk Tibor regényének három rétege van. Az egyik az erőszakkal átítatott jelenkori valóság, a második a főhős, a nyomozó álmaiból, emléképeiből, gondolataiból kirajzolódó világkép, a harmadik pedig a kulturális réteg, amely a nyomozó rendkívül kiterjedt olvasmány- és zenei élményeivel kapcsolatos reflexióit tartalmazza.

A Babiczky által ábrázolt világban mindent meghatároz a kíméletlen önérdék. Az emberek „kí-

viülről szépek”, valójában azonban „szánalmas emberi roncok”. Nem csupán a többnyire horrorisztikus gyilkosságok elkövetői — akiknek személyére az esetek többségében nem derül fény —, de a látzólag normális átlagemberek is azok. A szállodaigazgató — akinek hoteljében meggyilkolnak egy nőt — pontosan fejezi ki a világ állapotát: „Sohasem történik semmi egyéb, mint hogy közlekedünk a pokol bugyrai között egy keveset.” A nyomozó kívülről figyel, kommentálja a történeteket, nincs benne sem harag a gyilkosságok elkövetőivel szemben, sem részvét az áldozatok iránt. Babiczkyt nem a nyomozói munka részletei érdeklik, nem a bűntügyek feltárásának mechanizmusa, hanem a főhős lelkében, tudatában lejátszódó folyamatok.

A nyomozó kiégett lélek, önpusztító életet él, alkohollal, cigarettával, kávéval roncolja önmagát, mintha tudatosan törekedne arra, hogy mielőbb érjen véget a földi lét számára, de végig érezzük, hogy ennek súlyos okai lehetnek. Részletekben tárul fel a múltja, gyermekkorától kezdve. Szülei házassága maga volt a rettenet, borbélyként dolgozó apja rendszeresen verte az anyját, aki megadóan tűrte ezt. Ám az egész életében gonosz apa halálos ágyán jobb latorként suttogtatja: „Mindenhátó Isten.” A nyomozó bölcsészből lesz rendőrtiszt, abban a reményben, hogy így jobban tud segíteni az embereknek. Azt gondolta magáról, hogy képes különbséget tenni jó és rossz között. „De rá kellett döbbednie, hogy valójában fogalma sincs, mi a fekete, és mi a fehér. Hogy tökéletesen tanácstalan.”

A gyermekkorából hiányzó harmónia és biztonság meghatározzák a nyomozó egész további életét. Vágyódik arra, hogy ami szüleinek nem sikerült, azt ő legyen képes megteremteni, de ekor már külön él a feleségétől — aki egyúttal egyetlen szerelme is volt —, gondolatainak, álmainak középpontjában mindig az asszony és a kisfiuk van. A nyomozó magánya totális, „elvesztett már mindent, amit csak elveszíteni lehetséges”. Egyedül a hitét tartotta meg, folyamatosan foglalkoztatja őt Isten léte, a transzcendencia megnyilvánulása a világban. A Teremtőhöz ambivalensen viszonyul: „Isten országa bennünk van. Csak sajnos nem az elvárt istené. És miért van az, hogy az Isten könnyebb elképzelni, mint az országát?”

A nyomozó idegennek érzi magát, „itt, a senki földjén, fény és sötétség között”. Látszólag céltalanul bolyong Isten és az ördög között, de egy Istenről tudomást nem vevő világban keresi a válaszokat az élet alapkérdéseire, saját életének tapasztalataiból, a körülötte zajló történetekből és olvasmány-, valamint zenei élményeiből merítkezik.

A nyomozó egyszer veszíti el csupán az önuralmát, amikor kihallgatja a nőt, aki napokig magára hagyta a három és másfél éves gyermekét.